

A HUMANIZMUS ÉS DEMOKRATIZMUS VISZONYA A NEVELÉSI ALAPELVEKHEZ ÉS ÉRVÉNYESÍTÉSE AZ ISKOLAI NEVELÉSBE

RESUMÉ: (*Humanizácia a demokratizácia školy a výchovy a jej vzťah k výchovným princípom*) Výchova je spoločensky determinovaná. Zmeny v spoločnosti sa odrazajú v zameranosti výchovy, jej projektovaní i v kladení požiadaviek na jej vlastnú realizáciu. Humanizácia a demokratizácia spoločnosti predpokladá zásadné zmeny aj v humanizácii a demokratizácii školy, výchovy a vzdelávania. V tomto procese, v jeho usmerňovaní má osobitný význam aj koncipovanie nových výchovných princípov ako základných, najvšeobecnejších požiadaviek, pravidiel, ktoré je potrebné pri výchove dodržiavať. Sú východiskom pri volbe vhodných metód, foriem a prostriedkov výchovného posbenia.

Takými sú princíp názorového pluralizmu, princíp demokracie a humanizmu, princíp mravnosti a tolerancie, princíp sociálneho koncenzu alebo vo výchove mimo vyučovania uplatňovaný princíp dobrovoľnosti (1:22–24).

Možno teda hovoriť o nasledovných výchovných princípoch:

1. *Princíp názorového pluralizmu*

Pod pluralizmom rozumieme existenciu i možnosť uplatnenia viacerých politických strán, záujmových skupín i zoskupení i viacerých výchovných činiteľov podieľajúcich sa na výchove a rozvoji osobnosti mladého človeka.

2. *Princíp mravnosti a tolerancie*

Veľmi úzko súvisí s predchádzajúcim princípom. Jeho držiavanie predpokladá rešpektovať cudzie prešvedčenie, iný názor.

Vysoký stupeň mravnosti sa musí uplatňovať v práci každého učiteľa i výchovávateľa.

Utváranie demokratických inštitutov a zákonov je iba vonkajším rámcom pre toleranciu. Utvoriť však skutočnú toleranciu je ľudský zápas, v ktorom majú dôležitú úlohu učiteľia, rodičia, náboženskí vodcovia, kňazi, ktorí môžu ucitiť novým spôsobom myslenia.

3. *Princíp demokracie a humanizmu*

Patri k základným princípom humánnej a demokratickej školy, výchovy a vzdelávania v nej.

Demokracia dáva priestor pre slobodu.

Demokracia a humanizácia školy sa musí prejavovať vo všetkých vzťahoch v škole i mimo nej.

4. *Princíp ciel'avedomosti a ciel'avedomého činnostného zamerania a aktivity*

Ciel'avedomosť je základným rysom výchovy.

5. *Princíp sociálneho konsenzu vo výchove*

Predpokladá vzájomnú dohodu, súhlas všetkých zúčastnených na výchove, na jej riadení - učiteľov, výchovávateľov, majstrov odbornej výchovy, ale aj rodičov i výchovávanych, žiakov, mládeže.

6. *Princíp jednoty teórie a praxe, výchovy a vzdelávania*

Jeho dodržiavanie predpokladá jednotu preberanej teórie a praktickej činnosti mladých ľudí. Prejavuje sa v stratégii výberu obsahu výchovy a vzdelávania, v tvorbe učebných osnov, učebníc.

Zásada jednoty výchovy a vzdelávania predpokladá, aby obsah, metódy a formy práce vo vyučovaní výrazne prispievali k utváraniu morálnych a citových kvalít žiakov.

Bevezetés: A társadalmi humanisztikus és demokratikus átalakulása megköveteli az iskolai nevelés és oktatás demokratizálását és emberközpontúvá tételét. Ebből a szempontból fontos a nevelési alapelvek újra fogalmazása, mivel a nevelési alapelvek olyan általános követelmények, szabályok amelyeket a nevelésben be kell tartani.

A következő alapelvekről van szó: az eltérő nézetek elfogadásának elve, az emberiesség és demokrácia elve, az erkölcs és tolerancia elve, a

szociális konszenzus elve, az elmélet és gyakorlat, valamint a nevelés és oktatás egységének, a céltudatosság, a tevékenység és aktivitás elve.

A tanulmány elemzi a felsorolt elveket a téma szempontjából, és ezek figyelembe vételét ajánlja a nevelési módszerek, formák, eszközök kiválasztásában. A nevelés társadalmilag meghatározott, ezért a társadalmi változások visszatükröződnek a nevelési szándékokban, a nevelés tervezésében, alapkövetelményeiben. A társadalom emberisége és demokratizmusa feltételezi az alapvető változásokat az iskolai nevelésben és képzésben is. Az emberiség és demokratizmus érvényesülése az iskolában egy folyamat amelyben kiemelkedő jelentősége van a nevelési irányelvek újra fogalmazásának. Az új nevelési alapelvek legáltalánosabb követelményeket kell hogy tartalmazzák, amelyeket szükséges a nevelésben betartani. Az alapelvek kiinduló pontot jelentenek a módszerek és formák kiválasztásában.

Az eddigi pedagógiai tankönyvekben alapjában véve a nevelési alapelveket úgy mutatták be mint egyetlen követelményt a nevelési hatásokban, a tanulók tiszteletét emelni a tanulókkal szembeni követelményeket, közösségi nevelési irányelvei, közösségek közötti viszony stb. A korábbi nevelési alapelvekből az új társadalmi körülmények között több elvesztette jelentőségét és értelmét. Előtérbe kerülnek többségükben új irányelvek, amelyek jobban megfelelnek az új társadalmi viszonyoknak és a nevelési lehetőségeinek.

Ilyen alapelvek: eltérő nézetek elfogadásának elve, az emberiség és demokrácia elve, az erkölcsi türelem elve a szociális konszenzus elve, valamint az önkéntesség elve a nevelésben és oktatásban és az órán kívüli nevelésben. Következésképpen szólnunk kell a nevelési alapelvekről:

1. A nézetek (vélemények különbségek elfogadásának elve

A pluralizmus alatt értjük a többpártrendszerből adódó nézetkülönbségek elfogadását, a különböző érdeklődési csoportok, részvételét (pl.: vallási felekezetek) a nevelési gyakorlatban, és a fiatalok személyiségének fejlesztésében.

A pedagógusnak el kell fogadnia az eltérő véleményeket, és hozzáállást a nevelési kérdésekhez. Az étellel kapcsolatos kultúrára, munkára vonatkozó nézeteket is. Ennek az alapelvnek az érvényesülése feltételezi

az objektivitást, nem jelentheti egyetlen politikai párt nézeteinek elfogadását, még ha a pedagógus tagja is ennek a pártnak.

2. Az erkölcsi (türelem) tolerancia elve

Ez az alapelv nagyon szorosan összefügg az előző elvvel. Az elv megtartása feltételezi a más meggyőződésének elfogadását. A magasfokú erkölcsiségnek érvényesülnie kell minden pedagógus és nevelő munkájában. A pedagógusnak a nevelés során irányítania kell a diákok erkölcsi fejlődését. Érdeklődést kellene tanúsítania a tanulók személyisége iránt, meg kell érteni és segíteni kell őket. E tolerancia megvalósítása figyelmeztet *Andrew Wilson*; ez nem könnyű feladat. "Aki a toleranciát kívánja, annak sokszor a népszerűtlen kisebbség szerepét is vállalnia kell a többség rohamával szemben." (2; 363)

A demokratikus intézmények és törvények csak a külső keretét adják a toleranciának. A tolerancia tényleges megvalósulása az egész nép küzdelmét jelenti, amelyben jelentős feladata van a pedagógusnak, a családnak, vallási vezetőknek, papoknak, akik taníthatják az új gondolkodási módot.

Természetesen ez előfeltételezi, hogy az általános és középiskolában megteremtődnek az feltételek a diákok számára, hogy véleményt nyilvánítsanak. A pedagógusok saját nézeteiket nem hirdethetik egyetlen igazságként. A saját nézetek mellett más érveket is be kell mutatni. A tolerancia alapját képezik, ahogy *Andrew Wilson* figyelmeztet, az erkölcsi értékek. A tolerancia nem eshet közömbösségbe, hogy a jó és rossz nézeteket egyformán értékeli. Erről vallanak az USA-ban saját tapasztalataik (2; 364--365). Sok türelmetlenségnek a forrása, hogy az emberek saját hibáikat másokba projektálják (belevetítik). "Az emberek gyakran takargatják saját féltékenységüket, és igyekeznek a figyelmet a sikertelen gyakorlatra irányítani, amely önmagukban is megvan." (2; 365)

A tolerancia kialakulását *Andrew Wilson* a morális (erkölcsi), lelki értékek kiépítésében látja, amelyet az egyénnek kell önmagában keresni. Ennek alapja a párbeszéd, amelyben az egyén keresi a jó és rossz közötti különbséget.

A párbeszéd levezetésének öt alapelvét fogalmazza meg

1. A dialógusban fontos az atmoszféra, amelyet a tartózkodás és a szeretet jellemez. Minden résztvevőnek tisztázni kell belső vágyait, szeretni és elfogadni a másik résztvevőt.

2. Minden résztvevőnek becsületesnek kell lennie önmagával szemben. Egyik cél az lenne, hogy minden résztvevő őszintén fogalmazza meg saját véleményét és azt becsületesen mondja el.

3. Minden résztvevőnek tiszteletben kellene tartani mások egyéniségét.

4. Minden résztvevőnek felül kellene emelkednie az önzésen, és törekedni másokban a jót feltételezni.

5. Végül a párbeszédben résztvevőknek keresniük kellene a közös célt, amelynek megvalósításáért tudnának együtt dolgozni. (2; 366--367)

Az előbbi elvek érvényesítése lehetővé teszi a türelem (tolerancia) megvalósulását az emberek mindennapi kapcsolatában, a nevelésben, így érvényesülhet a gondolatok szabad áramlása. Elősegítheti az emberek közötti viszony javulását, és a morális lelki értékek elfogadását a nevelésben.

3. Az emberiesség és demokratizmus elve

A humanista és demokratikus iskolában a nevelés és képzés legalapvetőbb alapelve. Ez az alapelv nem teljesen új. Sok neves pedagógus saját elméleti és gyakorlati tevékenységében alkalmazta. Megemlíthetjük: J. J. Rousseaut, J. Lachot, J. A. Comenius, J. Deweyt, T. C. Masarikot stb.

A demokrácia ad teret a szabadságnak. biztosítja a szabadságot, de feltételezi a felelősséget saját szavainkért és tetteinkért. Demokratikus és humanista lehet az ember, ha elméletileg jól felkészült és a társadalom erejéhez mértén dolgozik. (1;22.)

Az egyén szabadsága megvalósul a saját egyéniségében. A személyiségnek tekintettel kell lennie önmagára és másokra is. Tiszteletben kell tartani mások egyéniségét, véleményét és személyiségét, szabadságát. Ilyen személyiség formálódhat konkrét környezetben, a családban, az iskolában és iskolán kívül.

Mondjuk, hogy a fiatalok formálásában a legfontosabb személyiség a pedagógus. Az ő aktivitása, megértése, felelőssége döntő. A tanuló

egyéniségét mint szabad személyiségét figyelembe kell vennie a mindennapi oktató-nevelőmunkában, e nélkül nem valósulhat meg a nevelésben a humanizmus és demokrácia.

A demokrácia és humanizmus az iskolában minden viszonylatban kell hogy érvényesüljön. Érvényesülnie kell a pedagógus viselkedésében a tanulókkal, a szülőkkel és a társadalommal szemben. (3; 289) A demokrácia és humanizmus valósul meg az alternatív iskolák szervezésében is (4; 334-342)

4. A céltudatosság, a céltudatos gyakoroltatás, aktivitás elve

A céltudatosság a nevelés alapvető vonása.

A nevelő és pedagógus mindennapi nevelési gyakorlatában nyilvánul, az ifjúság formálásában. A céltudatosság biztosítja a nevelés tartalmát. Minél konkrétabb a cél annál jobban valósítható meg. A céltudatosság a nevelésben meg kell nyilvánuljon a nevelő konkrét nevelési céljaiban, a nevelési feladatokban. Ez az alapelv követeli a pedagógustól, nevelőtől a nevelési feladatok megértését, társadalmi, szociális, pszichikai szempontból. a tanulók egyéni szükségleteinek, érdeklődésének, belső és külső aktivitásának ismeretét. Céltudatosság nyilvánuljon meg a nevelési folyamat szervezésében, és a személyiség harmonikus fejlesztésében.

5. A szociális konszenzus elve a nevelésben

Ez az alapelv mindenki számára fontos akik a nevelésben résztvesznek - pedagógusok, nevelők, szakoktatók, szülők, tanulók -.

Az alapelv megvalósításához mindenkinek kapcsolódnia kell akik a tanulók képzésében és nevelésében résztvesznek. A nevelés bonyolult folyamat, amelyet a követelmények megfogalmazása, a gyakorlat koordinálása nélkül nem tudunk megvalósítani.

6. Az elmélet és gyakorlat egysége a nevelésben és képzésben

Az alapelv betartása feltételezi az elmélet és gyakorlat megvalósulását a fiatalok nevelésében. Ennek kell érvényesülnie a stratégiában amikor a nevelés és képzés tartalmát meghatározzuk. Az alapelv megha-

tározza a nevelés és képzés folyamatának irányát, törvényszerűségeit a társadalmi szükségleteknek megfelelően. A nevelés és képzés folyamatában érvényesülnie kell a tudományosságnak.

Ez nagyon szorosan összefügg a neveléssel és képzéssel. A stratégia, a társadalmi szükséglet és a tudományosság az a három alapvető elem, amelyet a pedagógusnak figyelembe kell venni a nevelési folyamat szervezésénél.

A pedagógusnak a konkrét helyzetet kell elemeznie, a tanulók tapasztalatára kell építenie és naponta konfrontálódni a konkrét gyakorlattal.

Alapjában véve a nevelés és képzés egysége megköveteli, hogy a nevelés tartalma, módszerei és formái segítsék a tanulók erkölcsi, érzelmi minőségének javulását. Formálisan valamennyi tantárgy betöltheti a nevelés funkcióját. Minden tantárgy tartalma potenciálisan lehetőséget ad a nevelésre. A pedagógusok és a tanulók döntenek arról, hogy az adott tartalmat a nevelésben is kihasználják, és hogyan.

Fordította: Kohajda József

IRODALOM

1. Gratzarová, M.: Demokracie vo výchově a vzdělávní Pedagogická revue, 1991. c.5.
2. Grác, J. a Kol.: Rozbory a modely výchovy v mimovyučovacom čase v Konfrontáciách: Minulosť, prítomnosť, budúcnosť. Bratislava 1991.
3. Rýdl, K. Prvky humanizace vzdělávání v teorii a praxi alterantívnych škol. Pedagogická revue, 1991. s. 334-342. (vid' aj Rýdl, K.: Reformní praxe v současných školských systémech. SPN Praha 1991.)
4. Wilson, A.: International Beligiouns Foundation, New York. Výchova k tolerancii. In Pedagogická revue, 1991. č. 5.